

1. כלל גדול בהלכות מלאכות שבת – "מלאכת מחשבת אסרה תורה", ע' חגיגה י' ב"ק כ"ו: כריתות י"ט: ביצה י"ג: ועוד, דנסמכה שבת למלאכת המשכן בויקהל ובמשכן מלאכת מחשבת כתיב, (וע' חגיגה שם דע"ז נאמר במשנה דהל' שבת הם כהררים התלויים בשערה), וכרוב המקומות פירש"י דבעינן שיתכון לעשות המלאכה, ובביצה כתב דבעינן מלאכת אומנות, (ועינן זה דבעינן מלאכת אומנות הוא ג"כ כלל גדול בפני עצמו, ע' לעיל בפתיחה לגררי המלאכות מ"ש בזה), והנה מכלל זה דבעינן מחשבה וכוונה יוצאים כמה עיקרים גדולים בהל' שבת, ואמנם חלק מדינים אלו הם דינים כלליים בכל התורה, ושייכים רק באופן חלקי לכלל המיוחד דשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכמו שיתבאר.

הנהר חסד

2. כלל זה הוא המקור לדין מלשאצל"ג, ע' שבת צ"ג: ברש"י במשנה, וכן לדין מתעסק, ע' כריתות י"ט: ושבת ע"ב: בתוד"ה נתכוין, וכן לדין מקלקל, ע' שבת ק"ה: במשנה, חגיגה י': תוס' שבת ע"ה. ד"ה מתעסק, וכתובות ה': ד"ה את"ל הלכה, אמנם דע דדין מקלקל הוא שייך גם בדברים אחרים, כגון בחולין ח'. סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בה מקלקל הוא, היינו דאע"פ שהיא אסורה בהנאה מותר, דכיון דמקלקל לא נחשב הנאה, וע"ש בתוד"ה מותר דבשבת כה"ג חייב משום דתקן להוציא מידי אבר מן החי, וביארו דבשבת דסברת מקלקל הוא מדין מלאכת מחשבת, כיון שיש תיקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת שלכך נתכוין אע"פ שקלקולו יתר על תיקונו, אבל לענין נהנה מעו"כ לא חשיב הנאה כיון שקלקולו יתר על תיקונו, ובע' דין אינו מתכוין – הנה הוא דין כללי גם בשאר מקומות כגון בכלאיים, ע' שבת כ"ט: ועוד, וכתבו התוס' שבת ע"ה. ד"ה מתעסק וכתובות ה': ד"ה את"ל הלכה הנ"ל דמקורו אינו מחסרון מלאכת מחשבת, וכתבו האחרונים שהוא מסברא, אמנם הריטב"א יומא ל"ד: כתב דהמקור הוא מסברת מלאכת מחשבת, ומשבת יליף ר"ש לכל התורה (וצריך לבאר שיטה זו דבמלשאצל"ג וכו' לא ילפינן משבת לכל התורה, ונראה דהוא

מסברא), איברא דגם בדין אנ"מ יש נ"מ מסברת מלאכת מחשבת, דע' תוס' מ"א: ד"ה מיחם שכתבו דלר' יהודה שאוסר אנ"מ בכל התורה מדאורייתא, בשבת הוי מדרבנן, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אמנם דעת כמה ראשונים דרשאנ"מ לר' יהודה אסור מדאורייתא אף באיסורי שבת, והנה ד' דינים אלו נתבארו ברמב"ם פרק א' ע"ש, וצ"ב גדר ד' דינים אלו, דיש הבדל בדיניהם, דמקלקל ומתעסק פטור אף לר' יהודה, ע' ע"ב: וע"ג: ועוד, וע' כסף משנה א' ז' דכתב דגדר אנ"מ ופ"ר – דאינו מכוון למלאכה כל עיקר אלא שהיא נעשית בהכרח, ומלשאצל"ג – דמכוין לגוף המלאכה אלא שאינו מכוין לתכליתה, וע' מרכבת המשנה בסוף הקדמת הל' שבת דכותב בדרך אחרת, דגדר דשאנ"מ ופ"ר – הוא יודע ומחשב שתעשה המלאכה, אלא שאין מתכוין לה, כמו מצוות בלי כוונה, אבל מ"מ יש לו צורך והנאה ותיקון במלאכה עצמה שהוא עושה, ומלשאצל"ג – עושה מלאכה ואין לו כוונה והנאה כלל מעיקר המלאכה הנק' הכוונה הראשונה, אלא מהכוונה השניה, (דהיינו דלכל פעולה יש שני סוגי תוצאות, יש תוצאה עיקרית, ויש תוצאה משנית שבאה ממילא, והמכוין לתוצאה העיקרית הוי צל"ג, ולתוצאה דממילא הוי אצל"ג, כגון בצובע בגד באדום, אם רוצה שיהיה אדום הוי כוונה ראשונה, ואם אינו רוצה שיהיה ירוק הוי כוונה שניה ומלשאצל"ג). מתעסק – עושה מלאכה בלא מחשבה כלל, דהיינו שמחשבתו הייתה בענין אחר (כגון מעשה או גוף או סדר אחר), ולא יצאה אל הפועל, אלא יצאה בענין אחר, ע' רמב"ם א' ח'–י"א, והנה בזה ודאי לא שייך כלל היתר לכתחילה, כי לא שייך שיהיה מתעסק לכתחילה. מקלקל – ע' בגדרי מלאכת קורע בע' גדרי מלאכות הקילקול מ"ש בזה באריכות.

3. אינו מתכוין ופ"ר – הוי איסור דאורייתא, רמב"ם א' ו', והטעם דהוי כמתכוין, (ע' רש"י סוכה ל"ג: ד"ה והא ועוד).

4. מחלוקת בגדר פ"ר, י"א – דהעיקר תלוי למעשה באופן עשייתו אם א"א בלא עשיית האיסור, אע"פ שאם היה עושה בדרך אחרת היה יכול להשיג

מטרתו גם בלי עשיית האיסור, וי"א – דהעיקר תלוי לא במעשה שעשה אלא אם באופן עקרוני אפשר לבצע הפעולה ולהשיג המטרה בלא האיסור, (שלטי גיבורים ס"פ האורג, מרכבת המשנה בהקדמה ברעת הרמב"ם פ"א ה"ו ע"ש), וסברת המחלוקת נראה דענין פ"ר הוא דחוזר להיות כמתכוין וכנ"ל, ובזה נחלקו, י"א דכיון שלמעשה א"א בלי האיסור הוי כמתכוין, וי"א דצריך שלא תהיה אפשרות כלל בלי האיסור ואז הוי כמתכוין דודאי נתכוין, ונ"מ כגון אם צריך דם וחתך ראש עוף אם חייב משום נטילת נשמה, דבאופן עקרוני יכל להוציא דם בלי נטילת נשמה וכדו', אמנם דעת רוב הפוס' כשיטה הראשונה דהעיקר תלוי למעשה וכן הלכה (ע' שביתת השבת כללי דשאנ"מ ופ"ר ה"ג).

5. כלל גדול בפ"ר כתב המ"מ שבת פי"ב ה"ב דמלאכה שכל ענין המלאכה הוא מכוח כוונתו, דע"י כוונתו אחשביה למלאכה, ובאופן רגיל לא הוי מלאכה כלל, אם אינו מתכוין אף בפ"ר – פטור, כגון קוטם קיסם לחצוץ בו שיניו דחייב, אם אינו מתכוין אף בפ"ר פטור, דסתם קטימה אינה מלאכה כלל, וע"כ בעצם אינו עושה מלאכה כלל, ורק הוא אחשביה ע"י כוונתו, בזה אף בפ"ר פטור, וכתב הלח"מ שם – דווקא בכגון צירוף במכבה גחלת של מתכת שאינה כלי, וע"כ אין כאן תיקון ומלאכה כלל וכנ"ל, אבל בכגון מיחם שפינהו וכדו' דהוא כלי – אסור, והובא במ"א ס' שי"ח ס"ק ל"ו, וע"ש בלבושי שרד ובמחצית השקל משב"ז, וע' שביתת השבת שם ד'–ו'.

6. בגדר אינו פ"ר כתבו פוס' דהוא לאו דווקא כשהספק הוא להבא באיכות הפעולה, אם יעשה חריץ או לא, אלא ג"כ כשהספק הוא לשעבר במציאות הנפעל, כגון במיחם שפינה ממנו מים שהוא ספק אם הגיע לצירוף, (רמב"ן ור"ן ומאירי שבת מ"א; ט"ז ס' שט"ז ס"ג, בה"ל שם ד"ה ולכן, שבה"ש שם ח', אמנם ע' ברע"א יו"ד פ"ז ו' ובבה"ל הנ"ל דלכא' מסברא י"ל להיפך דהוי ספיקא דאורייתא, וע"ע בשו"ע הרב ס' שט"ז ס"ד ובקונטרס אחרון ס' רע"ז סק"א, וע' בס' שערי ישר ג' כ"ה משב"ז ואכמ"ל ע"ש).

7. והנה בגדר פ"ר צריך לברר בעושה פעולה מסויימת בהמשכיות ע"י ריבוי פעולות פרטיות, אי דנים על כל הפעולות ביחד או על כל פעולה ופעולה באופן פרטי, כגון במהלך או רץ אי דנים על כלליות ההליכה והריצה או על כל פסיעה בנפרד, וכן בפעולות סירוק במרבה לסרק אי דנים על כלליות הסירוק או על כל פעולת סירוק בנפרד וכדו', וע' במ"ב ס' שב"ח ס"ק קנ"א דמשמע דעכ"פ בריבוי פעולות בהמשכיות אחת הוי כפעולה אחת, וע"ש עוד בבה"ל סוד"ה לשום, וע' בשו"ת הריב"ש ס' שצ"ד באריכות, וע"ע בשמש"כ פכ"ו הע' ס"ב ס"ד בשם הגרש"ז אויערבך לענין הליכה וריצה דכתב דדנים על כל פעולה ופעולה בנפרד, ואולי יש לחלק בין ריבוי פעולות בהמשכיות אחת ממש ולא ניכר כ"כ חילוק הפעולות ובין היכא שכל פעולה פועלת וניכרת בפני עצמה וצ"ע.

8. ובע' ענין קרוב לפס"ר – ע' ס' רע"ז ס"א בבה"ל, וס' שי"ד מ"ב ס"ק נ"ב.

9. והנה בע' גדר מלשאצל"ג – שיטת רש"י – בצ"ג: במשנה כתב דהיינו מלאכה שאינה צריכה אלא לסלקה מעליו דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה, ובי"ב. כתב שברצונו לא תעשה ואינו צריך לעיקר תכליתה, ונראה דמ"ש אינה צריכה אלא לסלקה הוא לא גדר כללי במלשאצל"ג, אלא מקרי בהוצאת מת, ועיקר הגדר הכללי לרש"י – דברצונו לא באה וכו', ושיטת תוס' צ"ד. ד"ה רבי שמעון פוטר דהיינו כשאינו צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר, כי הצורך שהייתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן, הוא גוף איסור המלאכה ושורשו, וע' מרכבת המשנה א' א' בזקדמה דהביא עוד שיטת הרז"ה במאור בסוגיית חובל ומבעיר, ושיטת ר"א בן הרמב"ם, ושיטת מרכבת המשנה בעצמו וכנ"ל – דמשצל"ג – היינו כוונה ראשונה, כגון צובע אדום שיהיה אדום, ואצל"ג – כוונה שניה, כגון צובע אדום שלא יהיה ירוק, וע"ע רמב"ן ור"ן, והמ"א בס' רע"ח הביא להלכה שיטת התוס', והט"ז שם הביא שיטת רש"י, וכן הפמ"ג בס' שי"א מ"ז סק"ג משמע דנוקט בשיטת רש"י.

10. ובע' פ"ר דלנ"ל – הוי דרבנן לכו"ע, ע' מ"ב ס' ש"כ ס"ק נ"ג, (וע' בספר נתיבות שלום ס"ז מ"ש בזה).

11. ובע' גדר פ"ר דלנ"ל – בגדר לא ניחא ליה – רש"י בע"ה. ד"ה טפי ניחא ליה פי' דהיינו ממש לא ניחא ליה, אבל בלא איכפת ליה חייב, ותוס' שם ד"ה טפי פי' דהיינו אפילו לא איכפת ליה, וכ"פ המ"ב ס' ש"כ סע' י"ח בה"ל ד"ה דלא ניחא ליה.

12. והנה צ"ב ההבדל בין פ"ר דלנ"ל לבין מלשאצל"ג, דע' שבת ק"ג. מחלוקת תוס' וערוך ברין פרדלנ"ל, דלתוס' פטור ולערוך מותר, וסברת המחלוקת היא דכפ"ר הוי כמתכוין וכנ"ל, ולתוס' – גם בפ"ר דלנ"ל הוי כמתכוין, ורק הוי מלשאצל"ג (ע"ש תוד"ה בארעא), וע"כ הדין בזה דבכל התורה אסור מדאורייתא ובשבת מדרבנן, ולערוך – בפ"ר דלנ"ל הוי כאינו מתכוין, וע"כ מותר בשבת ובכל התורה. (רע"א דו"ח מערכה י').

13. בע' מלאכה שאינה של קיימא, המקור הוא ג"כ מסברת מלאכת מחשבת, ע' ס' ש"מ ס"ד בה"ל ד"ה במשקין בשם הרשב"א, ועוד, והנה יש ברין זה דמלאכה שאינה של קיימא ב' עניינים, א' – מלאכה שבעצם מציאותה מצד עצמה אינה יכולה להתקיים, ובזה לכו"ע בכל המלאכות פטור, ע' ק"ב: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב, ק"ד: כתב וכו' בכל דבר שאינו מתקיים פטור, ע"ד: בתופר והא לא קיימא וכו', וע' רמב"ם ט' י"ג בצובע וכו', ב' – מלאכה שמצד עצמה יכולה להתקיים, רק שמצד עושה המלאכה אינה עומדת לקיום, ודין זה צב"ג, דמצאנו בזה מקורות ושיטות שונות, והנה במלאכת קושר איתא דפטור אף בקשר שמצד עצמו הוא חזק ובר קיום, רק שאינו עומד לקיימא, ובע' מלאכת תופר ע' ס' שי"ז ס"ג בב"י וברמ"א מחלוקת בתפירה שאינה עומדת לקיום, (וכן במלאכות אחרות, ע' גר"א שם, וע' גמ' ביצה ל"א: ושו"ע סשי"ד ס"ג, וצ"ב לשיטה המחמירה אי העושה תפירה שאינה עומדת לקיום חייב חטאת או רק אסור מדרבנן), ופסק הרמ"א דמעיקר הדין מותר ואין להתיר

בפני עם הארץ, וע' ס' ש"מ ס"ז דפסק המחבר דתפירה שאינה ש"ק אסור מדרבנן, והרמ"א לא הגיה, ואע"פ שאינו ש"ק שהוא פחות אפילו מיום, וכתב בשו"ע הרב ס"מ ס"ג דאף שאינה תפירה ש"ק מ"מ אסור מד"ס מפני שדנמה לתופר, אמנם בד"מ שם משמע דמתיר, וע' תהל"ד ס"מ ס"ז דכתב דאפשר לומר דדווקא בקריעה הקיל בס' שי"ז כיון דהוי קורע שלא ע"מ לתפור, (ובמ"ב ס"ק כ"ה כתב דחשיב קורע ע"מ לתקן וע' ס"מ ס"ד בה"ל ד"ה ולא נתכוין דהוי כע"מ לתפור, וע' בגדרי מלאכות הקילקול דיש שיטות בזה, וע"כ נראה דכסניף צירף להקל), וע"ע בחזו"א ס' קנ"ו בהשמטות לס' ש"מ ובשמש"כ פט"ו הע' ר"ט מ"ש בזה, והנה ע' מנ"ח מוסר השבת ט"ו דהגדיר מלאכה שאינה ש"ק דהיינו דבר שאינו מתקיים מצד עצמו אפילו בלא מעשה ידיה, משמע דאם מצד עצמו הוא מתקיים, ורק מצד כוונתו אינו עומד לקיום אינו בגדר מלאכה שאינה ש"ק, אמנם התוס' שבת צ"ד: ד"ה וכי כתבו דקולעת שיערה לא חשיבא אריגה דאין סופה להתקיים שעומדת לסתירה, משמע דאע"פ שאינו נסתר מעצמו, כיון שאינה עומדת לקיום נחשב בגדר אינו מתקיים, וע' במ"ב ס' ש"ג ס"ק פ"ב ושעה"צ ס"ק ס"ח משב"ז, (ולכא' מוכח מתוס' כלל דאינו עומד לקיום הוי כאינו ש"ק, וכן הבין המ"ב ע' בשעה"צ הנ"ל, אמנם ע' בחי"א נש"א כלל כ"ד סק"א דבתוך הדברים כתב דשאני התם במלאכת אורג שכל ענין המלאכה שיהיה מחובר יחד וע"כ כיון דעומדת לסתור לא הוי בגדר אריגה, ולפי סברא זו לא מוכח שיטת התוס' דהוא כלל בכל המלאכות, אלא רק במלאכות החיבור כגון אורג קושר ותופר ע"ש), וע"ע בשו"ת אבנ"ז או"ח ס' ר"י, והנה בשו"ע הרב ס' שי"ג ס"כ כתב כלל גדול בזה במלאכת בונה, דאם עשוי להתקיים הרבה זמן חייב, ואם אינו עשוי להתקיים הרבה – פטור ואסור, ואם אינו עשוי להתקיים כלל – משמע דמותר לכתחילה, וע' ס' שי"ד ס"י דמותר לסתור בדבר שאינו עשוי לקיום כלל, (אמנם בזה אפ"ל דהוא רק בע' סתירה כיון שהוא ג"כ סותר שלא ע"מ לבנות וכנ"ל), עכ"פ נראה דבהאי עינינא דמלאכה שאינה עומדת לקיום מצד כוונת עושה המלאכה איכא כמה חילוקים ושיטות אי הוי כמלאכה שאינה ש"ק מצד עצמה וכנ"ל.

14. בע' מלאכה בשינוי – ע' אבה"ע ס' קכ"ג בח"מ ופר"ח דכתבו דטעם דמכשרינן גט שנכתב בשמאלו, משום דדווקא בשבת דבעינן מלאכת מחשבת פטור, משמע דס"ל דטעם הפטור דהעושה מלאכה בשינוי הוא מחסרון מלאכת מחשבת, אמנם הב"ש שם הביא בשם סה"ת והגמ"י דלומדים משבת לענין ס"ת תפילין ומזוזות דכתיב בהו כתיבה ופוסלים אם נכתב ביד שמאל אפילו בדיעבד, ולענין גט ע"ש משב"ז, לכא' משמע דס"ל דהדין דשינוי אינו מסברת מלאכת מחשבת, אמנם ע' אגלי טל בסוף הפתיחה ס"ק ג' ובמלאכת דש ס"ק י"ז אות ל"ד דכתב בפשטות בשם הח"מ והב"ש וזהו פר"ח דהפטור דכלאחר יד בשבת הוא משום חסרון מלאכת מחשבת, (וע' בס' מגילת ספר סי"ט אות ח' משב"ז), וע"ע שם בסוף הפתיחה דכתב דמצינו בכמה מקומות דכל שלא כדרכו לאו כלום הוא אף בלאו מילי דשבת, וע"כ מחדש דיש בזה ב' סוגי שינויים, יש שינוי שהוא באיכות הנפעל, שהמלאכה בעצמה בלתי נפעלת כראוי, כגון אכילה שלא כדרכה וכדו', וזה שייך גם בשאר דברים, ויש שינוי שהוא רק באיכות הפועל, אבל הפעולה הנפעלת יכולה להיות כראוי, כגון כותב בשמאלו, דיכל להתאמן ולכתוב כראוי, וזה שייך רק בגדר סברת מלאכת מחשבת ע"ש.

15. עוד צריך לדעת בגדר השבות דמלאכה שאצל"ג וכן אולי גם בשאר השבותין דמלאכת מחשבת – דמצאנו בפוס' סברות דדינם חמור יותר משאר השבותין, דהנה כתב החי"א כלל מ"ה ס"א בשם התוס' שבת מ"ו: ד"ה דכל היכא – דמלשאצל"ג חמור משאר איסורין דרבנן כיון דיש בו צד חיוב לכו"ע, וכ"ה בתוס' ככורות כ"ה. ד"ה דהוה, וכן בר"ן שבת צ"ד: ד"ה ודאמרינן גדול כבוד הבריות כתב דמשום כבוד הבריות התירו הוצאה לכרמלית שעיקרו מדברי סופרים, אבל מלשאצל"ג אסור דמי מפיס במלאכה זו אם הוא צריך לגופה או לאו, וכל היכא דאיכא דררא דאיסורא דאורייתא לא שרו רבנן, והוזכר בגר"א ס' שי"ד סוס"ע א' בשם הר"ן דמלשאצל"ג חמירא טפי, וע"ע חזו"א ס' נ"ב סוס"ק ט"ו, וכן עוד בר"ן שבת

קמ"ה: ד"ה ובמקום - דשבות דמלשאצל"ג חמור משום דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאות לחלוק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה לגופה, וכ"ה במאירי שבת ק"כ, וכ"כ במ"ב ס' רע"ח סוס"ק ג' דמלשאצל"ג חמור כיון דיש בו צד חיוב, וכן בבה"ל שם סוף ד"ה מותר בין שהיא קרובה מאוד לאיסור תורה, והנה העולה דיש סברות דמלשאצל"ג חמורה יותר משאר השבותין, ונראה דלחלק מהסברות אפ"ל דהוא חומרא מיוחדת רק במלשאצל"ג, ולחלק מהסברות אפ"ל דהוא ג"כ בשאר השבותין דמלאכת מחשבת כגון מקלקל וכלאחר יד וכו', ואיברא דע' בתוס' בבכורות כ"ה דכתב בהדיא דאין ללמוד מלאכה שאצל"ג מכלאחר יד וצ"ב, ולפי"ז צ"ב מתי אומרים דהשבות דמלשאצל"ג או שאר השבותין דמלאכת מחשבת חמורים יותר משאר השבותין, ומתי דינם ככל השבותין, ובע' שבות דשבות במקום מצוה שיטת הש"ך בנקודה"כ יו"ד ס' קצ"ח דהשבות דמלשאצל"ג הוי כשאר השבותין, ושיטת הרע"א בשו"ת ס' י"ז דלא הוי ככל השבותין, וע' בהמשך.

16. קצת כללי הלכה בדיני אנ"מ פ"ר ופרדלנ"ל -

1. אינו מתבטל ופ"ר באיסור דרבנן - ע' ס' שי"ד ס"ק י"א - למחבר מותר, ולרמ"א אסור (והנה דין זה צ"ע, דלרמ"א שאוסר הוא אפילו בפ"ר דלנ"ל כמבואר בהמשך, וצ"ב אם למחבר שהתיר הוא דווקא בפ"ר דלנ"ל, או בכל פ"ר סתם, ובפוס' משמע דהוא בכל פ"ר סתם, ובא"ר (הובא במ"ב ס"ק י"א) כתב דאפשר דהוי דניחא ליה שיהיה הנקב מרווח לחזור ולתחוב בו הסכין, ועוד צ"ע דבנידון דידן הוי ג"כ מלשאצל"ג ומקלקל וכלאחר יד וכמבואר בהמשך, וא"כ לכא' לא מוכח בזה שיטת המחבר דמתיר באיסור דרבנן סתם, וע' בהמשך).

2. פ"ר דלנ"ל באיסור דרבנן - לרמ"א אסור, ע' שכיתת השבת ס"ק י' (ורק בשבות דאמירה לגוי מותר ע"ש), וע' גר"א ס' ש"מ סע' ג', ובמ"ב ס' שכ"א שעה"צ ס"ק ס"ח מתיר במקום צורך, ע"ש.

3. ובע' פ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן - צריך בירור גדול - דהנה איתא בס' שט"ז שעה"צ ס"ק י"ח - דפ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן מותר (ואף דכתב בפ"ר

אוצר החכמה

סתם, ע' ס' של"ז שעה"צ ס"ק ב' דכתב דהיינו דווקא בפ"ר דלנ"ל, ובס' שי"ר סע' א' וסע' י"ב ומ"ב ס"ק י"א, בחבית דהוי איסור דרבנן ופ"ר דלנ"ל ומלשאצל"ג ומקלקל וכלאחר יד – פסק המ"ב דבצורך גדול יש לסמוך להתיר, ובכותל דהוי איסור דאורייתא ופ"ר דלנ"ל ומלשאצל"ג ומקלקל וכלאחר יד – המ"א והגר"א והט"ז פסקו דמעיקר הדין מותר, אלא שהעולם נהגו בו איסור דנראה כעושה נקב בכותל, והט"ז כתב עוד דאין בידו להקל נגד המחבר והרמ"א שפסקו להחמיר, ויוצא למ"א וגר"א וט"ז אף דכל הדרבנן הוא מסברת מלאכת מחשבת – מותר, ובס' ש"מ ס"ג בהג"ה, בדגמ"ר – פסק בפ"ר דלנ"ל באיסור דרבנן ומקלקל וכלאחר יד – מותר, ובמ"ב ס"ק י"ז – התיר רק בדרך אכילה, ובס"ק ט"ו כתב בדבר שאינו מתקיים מותר (ע' שמש"כ פי"א הע' כ"ו), ויוצא דבאיסור דרבנן ועוד תלתא דרבנן דמלאכת מחשבת – פסק דמותר, ובס' של"ז מ"ב ס"ק י"ט – פ"ר דלנ"ל במקלקל ומלשאצל"ג וכלאחר יד – אסור, ובס' של"ז ס"א בשעה"צ ס"ק ב' – בגדולים דהוי פ"ר אסור, והיינו פ"ר דלנ"ל באיסור דרבנן וכלאחר יד ומקלקל – אסור, ומשמע בזה דגם למחבר עכ"פ באיסור דאורייתא הדין כן, ועוד בס' של"ז ברמ"א ס"ב ובשעה"צ ס"ק י', והיינו ג"כ פ"ר דלנ"ל באיסור דרבנן ומקלקל וכלאחר יד ואסור וכנ"ל ע"ש, ובס' ש"ב סע' כ' מ"ב ס"ק נ"ז – פ"ר דלנ"ל במקלקל וכלאחר יד – אסור לכתחילה אף למחבר, וכן בס' שכ"ח סע' מ"ח מ"ב ס"ק קמ"ו – פ"ר דלנ"ל במקלקל וכלאחר יד – אסור אף למחבר, ובס' רע"ז סע' א' – פ"ר דרבנן דמלשאצל"ג – אסור גם למחבר, וכן בס' ש"ב ס"ח מ"ב ס"ק ל"ז, פ"ר דלנ"ל ומקלקל וכלאחר יד וכו' ע"ש, וע"ע שמש"כ פרק ה' הע' מ"ב, ופרק י' הע' מ"ה, ופרק כ"ג הע' נ"ג, ופרק כ"ח הע' צ"ט משב"ז, והנה לענין הלכה נראה – דלמחבר – פרדלנ"ל באיסור דרבנן מותר וכנ"ל, אמנם משמע דשיטתו דאינו מועיל לזה שבותין דמלאכת מחשבת, ולרמ"א – פרדלנ"ל – מותר בתרי דרבנן וכנ"ל, וג"כ משמע דאינו מועיל השבותין דמלאכת מחשבת, ולמ"א וגר"א וט"ז הנ"ל צ"ע, ולמ"ב ועוד משמע להלכה – דהשבותין דמלאכת מחשבת לא הוו כשאר איסורי דרבנן לענין זה, ורק באיסור דרבנן ותלתא דמלאכת מחשבת פסק דמותר, וצ"ע בכל

ענין זה להלכה ולמעשה, (וע' בספר נתיבות שלום ס"ז וספר תוספת אוהל מ"ש בזה).

4. פ"ר דלג"ל בצירוף תרתי לטיבותא – מותר, ע' ס' ש"כ מ"ב ס"ק נ"ה ובה"ל שם.

5. בע' אינו מתכוין ופ"ר באיסור דאורייתא בגרמא – ע' שמש"כ א' הע' קי"ח, י"א הע' קל"ד, כ"ו הע' ל"א – דמותר.

6. בע' אינו מתכוין ופ"ר בגוי וקטן – ע' ס' רע"ז ס"ק ט"ו.

הנה יש בעיקר 3 סוגי מוקצה, והם – כלי שמלאכתו לאיסור, מוקצה מחמת חסרון כיס, ומוקצה מחמת גופו, ויש עוד סוג מוקצה הנקרא בסיס לדבר האסור, דהיינו שהוא בסיס לאחר מסוגי המוקצה הנ"ל, והוא לא מקור של מוקצה, אלא גדר מיוחד שמקבל מוקצה, ויש עוד סוגי מוקצה קטנים כגון מחמת מצוה (ע' ס' תרל"ח בהל' סוכה), או מחמת גזירה (ע' ס' ש"ח ט"ז, רע"ט ז', ש"א מ"ו), ונולד (ביו"ט, ובשבת נולד סתם מותר, ע' ס' תצ"ה מ"ב ס"ק י"ז, וס' ש"ח שעה"צ ס"ק צ"ג ע"ש, ונולד גמור אסור, ע' מ"ב ס' ש"י ס"ק ל"ב, וע"ע שש"ח ס"ז בה"ל ד"ה שנשברה), ויש עוד גדרים מיוחדים של מוקצה באוכלים.

1234567

1. בגדרי כלי שמלאכתו לאיסור –

בע' גדר האיסור, אפילו איסור דרבנן (בה"ל ס' ש"ח ס"ג ד"ה כלי), ובע' חומרא ע' בה"ל ס' של"ח ס"א ד"ה אסור, וע' פמ"ג שם א"א סק"ג משב"ז. וע"ע ס' רע"ט ס"ו שעה"צ ס"ק ט"ז ובה"ל ד"ה גר משב"ז.

והנה בגדרי מלאכתו לאיסור יש לחקור ולברר –

1. אם הכוונה דווקא לעיקר עצם המלאכה, או גם לגורם של המלאכה, ונ"מ כגון במאוורר חשמלי מחובר, דגלגול וסיכוב המאוורר אינו פעולת איסור, והגורם שהוא החשמל הוא פעולת איסור, ובאמת י"א דהוי בגדר כלי שמלאכתו לאיסור (ע' אג"מ ג' מ"ט), וי"א דאינו בגדר כלי שמלאכתו לאיסור (ע' מנח"ש ס' י"ד).

2. אם הגדר הוא שבאופן כללי כלי זה מלאכתו לאיסור, או הגדר דבעינן שבשבת עצמה יהיה מלאכתו לאיסור, ונ"מ כגון במנורת חשמל וכדו' שא"א לכבות ולהדליק דהיינו שאין לה מפסק, דכללית היא לאיסור, אבל עכשיו כשהיא מחוברת לכא' אינה לאיסור, ולכא' הוא ג"כ מחלוקת (ע' אג"מ ומנח"ש הנ"ל).

3. עוד יש לחקור אם הוא דווקא על עיקר מטרת הכלי דהיינו הכוונה הראשונה, או שגם על הכוונה השניה, ונ"מ כגון במנורת חשמל מחוברת שיש אפשרות לכבות ולהדליק דהיינו שיש לה מפסק וכדו', דעיקר המטרה להדליק, אבל כוונתו השניה לכבות כשצריך לכבות, ונראה שהוא ג"כ מחלוקת, ולאג"מ הנ"ל אסור, ולמנח"ש הנ"ל מותר, וק"ל על סברת המג"ש שמתיר, דלכא' זה דרך השימוש במנורה, דעת להדליק ועת לכבות, ומאן לימא לן דגדר כשמל"א הוא רק על הכוונה הראשונה ולא השניה, לכא' הוי לעולם לאיסור, דכשהיא מכובה מלאכתה להדליק, וכשהיא דלוקה מלאכתה לכבות, וצ"ע.

2. בגדרי מוקצה מחמת גופו –

הגדר דכדי שלא יהיה מוקצה מחמת גופו, בעינן שיהיה בגדר תורת כלי, וצ"ב גדר תורת כלי, ונראה דבעינן ג' תנאים שיהיה בגדר תורת כלי, (ואיברא דכל זה בענייני כלים, ובענייני אוכלים יש גדרים מיוחדים, ע' בהמשך בענייני מוקצה באוכלין) –

1. בעינן שיהיה כלי, וע' שבת מ"ו. בע' צרורות שבחצר דשואלת הגמ' שיהיו מותרים הואיל וחזו לכיסויי בהו מנא, ועונה דאין תורת כלי עליהם, דהיינו דאע"פ שהם ראויים לשימוש, צריך שיהיה גדר כלי, ונראה דגדר כלי הוא דבר שבאופן כללי עומד לשימוש האדם, ואולי הוא תלוי בגדר הכללי דכלים, כגון דבר שמפורש במסכת כלים דהוי כלי (ע' אג"מ ג' מ"ט), או בהלכות קניינים וכדו' (ע' שו"ת הלכות קטנות א' מ"ה).

2. צריך ג"כ שיהיה ראוי למידי, כמבואר בהרבה מאוד מקומות, ודהיינו שיהיה ראוי לשימוש בשבת, וגדר זה תלוי בבעלים, ע' סע' נ"ב. והנה בעיקר גדר ראוי למידי צריך לחקור, אם צריך להיות דבר הראוי לשימוש בשבת, כגון לכסות וכדו', או שמספיק גדר כל דבר שנהנה ממנו, כגון בריח או בשמיעה או בראיה דהיינו כל כלי נוי וקישוט וכדו', אע"פ

שאינו משתמש שימוש ממשי לצרכיו, דהנה בע"ח נחשב אינו ראוי למידי (ע' מ"ב ס' ש"ח ס"ק קמ"ו ועוד, וע' בהמשך), וע' אור זרוע ס' פ"א פ"ב (הובא ביליו"ס ממ"ג הע' ב"ה כ"ו כ"ט) דכותב דעופות המצפצפים בקול נאה בכלובן, כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים הם, וכמו דברים שהם להנאת מראה שהם מותרים, דקול ומראה כי הרדי נינהו, וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה היה מותר לטלטלן, והיינו דהנאה דראיה ושמיעה נחשב ראוי ומותר, וע"ע בקצוה"ש ס' קכ"א בדי השלחן ד' דכתב דאקוריום דגי נוי מותר לטלטלם בכליהם, כיון שעשויים לנוי ולקישוט הבית, אמנם בע' עצם הדין דמוקצה בבע"ח ע' בתוס' שבת מ"ה: די"א דאפרוח חי אינו מוקצה כיון דחזי לשתק בו תינוק כשבוכה, (וכ"כ בשו"ת הלכות קטנות א' מ"ה), והתוס' דוחה דכל בע"ח מוקצין, וכן הוא בשו"ע הרב ס"ח ס"ע"ח, וכן הביא האור זרוע בשם תשובת הרא"ש (הובא ביליו"ס הנ"ל) בע' העופות המצפצפים בקול נאה, דאין להתיר, דאין ללמוד בע"ח מכלים, ויש לאסור יותר בבע"ח, שאין משתמשין בבע"ח, ולא פלוג רבנן בבע"ח, וע"ש שהקשו דאין איסור שימוש אלא בבהמה דשייך גזירת רכיבה וכו', עכ"פ נראה דעיקר הסברא דלא פלוג רבנן בבע"ח ואסור, והיינו דנראה דכל האוסרים בבע"ח הנ"ל הוא מדין מיוחד בבע"ח וכנ"ל.

ובע' הנאת ריח, פשוט שמותר כמו באכילה, דע' שו"ע ס' תרנ"ג א' בהל' סוכה דבהדס דמצוה אסור, מדין מוקצה מחמת מצוה, מוכח דאם אינו דמצוה מותר, וע"ע במ"ב ס' שכ"ח ס"ק קכ"ז בע' טבק דמותר. ובע' טלטול עציץ, ע' שו"ע ס' של"ו ס"ח, לכא' משמע דלטלטל מקרקע לקרקע וכדו' מותר, וכ"כ בתהל"ד סק"ו ע"ש, ואמנם צריך לברר בכל מצב אם יש בו חשש דתולש ונוטע, כגון בעציץ נקוב, וכן שאינו נקוב בחרס ועץ שמחמירים שנחשב כנקוב, וכן כשקצת הגידולין יוצאין בצדדי העציץ שנחשב כנקוב, אם מונחים ע"ג טס מתכת וכדו', אסור להגביהם בלי הטס, דבזמן שעומדים על הטס אין להם שום יניקה מהקרקע, ובשעה שמגביהם הרי הם יונקים ואיכא עכ"פ איסורא מדרבנן, וכן צריך להזהר ולהתבונן כל ביוצב"ז (ע' קצוה"ש ס' קמ"ב ברה"ש סק"ה), וע' שעה"צ ס"ק ל"ח דמביא

דבפמ"ג מפקפק קצת אם הוי מוקצה או לא, וע' שמש"כ פכ"ו הע' ה' דמביא מחלוקת, ולסברת המתירים היינו בדבר שראוי להנאה בריח וראיה ונוי וכנ"ל (וע"ש בקצוה"ש הנ"ל דכתב דבאופן כללי לא הוי מוקצה משום העפר כיון שמיוחד לנוי), ולסברת האוסרים נראה דהוא סברא מיוחדת בעציץ, דכיון שיש הרבה מצבים שאסור וכנ"ל, לכן אסרו לגמרי. ובע' כדור ע' ס' ש"ח סע' מ"ה, שיטת המחבר דהוי מוקצה מחמת גופו, דאין שם כלי עליו מחמת שראוי לשחוק בו והוי כאבן וכו' (מ"ב ס"ק קנ"ז), ושיטת הרמ"א דאינו מוקצה, דכיון שעשוי לכך ומיוחד לזה בתמידות לא שייך בו שם מוקצה (שם ס"ק קנ"ח), לכא' משמע מחלוקת כללית בגדר חזי למידי, אם משחק נקרא חזי למידי ומשוי ליה כלי או לא, ונראה דסברת האוסרים, דמשום גודל קדושת שבת קודש, משחקים בטלי ולא חשיבי לשוויי גדר כלי, אמנם גם לאוסרים, דין זה צריך בירור, דאפשר לומר דהוא גדר הרבה יותר מצומצם, די"א דאולי טעם המחמירים בכדור הוא כיון דמחשבת קטן אינה כלום (פמ"ג א"א ע"ב), משמע דבמשחקים המיוצרים בבית חרושת למשחק וכדו' מותר, ודלא כמ"ב הנ"ל, וי"א דהוא טעם מיוחד בכדור כיון שהוא מלוכלך ומטונף ואינו ראוי לכסות וכדו', או כיון שהוא ביטול תורה גדול דגרם לחורבן עיר כמבואר בירושלמי ובמדרש משא"כ בשאר משחקים (וע' ביליו"ס ממ"ג הע' ל' ל"א באריכות), וע"ע בע' טלטול אצטרלוב בסע' נ' ומ"ב שם, ובדא"ג בע' מוקצה דבע"ח, שיטת רוב הפוסקים דהוא ממ"ג כיון דלא חזו וכנ"ל, ובתהל"ד ס' ש"ח ס"ק מ"ב כתב דבהמה חיה ועוף טהורים – הוי כלי שמלאכתו לאיסור שחיטה ובישול, ובטמאין – הוי ממ"ג ע"ש.

3. עוד צריך שיהיה ראוי למידי וג"כ עומד לכך, ע' ס' ש"ח סי"ז בע' לבנים שנשארו מבנין – מותר, דמעתה לא קיימי לבנין אלא למזגא, ואם סידרן – אסור, ובמ"ב שם ס"ק ע"ג – דבעינן ראוי למידי ועומד לכך, וכן ע' במ"ב ס"ק ל"ה בע' דלתות וחלונות של בית שנתפרקו בין בחול בין בשבת אסורים כיון שסתמן עומדים לדבר אחר, וע"ע סע' מ"ז בע' בגר שעטנז מחלוקת והלכה דאסור, ונראה דהיינו ג"כ מטעם הנ"ל, דאע"פ שהוא כלי

וראוי למירי, דאפשר להשתמש בו בהרבה דברים שאינם איסור כגון לכסות כלים וכדו', כיון שסתמו עומד ללבישה ואסור ללבשו אין בו גדר תורת כלי (וע' שו"ע הרב סע' פ"ה משב"ז), וגדר זה הוא עדין וצריך לפנים, דצריך להתיישב בדבר מתי נקרא עומד לכך, כגון בדלתות כלים, ומתי נקרא שאינו עומד לכך, כגון בדלתות וחלונות של בית.

3. בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס -

הנה ברוב הדברים בעינין 3 תנאים שיהיה בגדר ממח"כ - 1. דבר יקר ערך שדמיו יקרים (ע' מ"א סק"ג, שו"ע הרב ס' ש"ח ס"ד, קצוה"ש ס' ק"ח סי"ג ועוד), 2. שיהיה ג"כ כלי שמלאכתו לאיסור (ע' שו"ע הרב וקצוה"ש שם), 3. שבעליו מקפיד שלא להשתמש שימוש אחר (ותלוי בדעת הבעלים, מ"ב ס' ש"ח סק"ו). ואיברא די"א עוד תנאי להקל דבעינן נמי דבר שדרכו לייחד לו מקום (ע' שעה"צ ס' ש"י ס"ק י"ט בשם הבית מאיר, וע' שמש"כ הע' נ'), אבל דעת רוב הפוסקים אינו כן.

אמנם יש גדרים שבהם א"צ את כל התנאים הנ"ל, והם - 1. כל דבר העומד לסחורה, ובזה אפילו שאינו בעל ערך רב, והוא כלי שמלאכתו להיתר, רק בעינן שמקפיד לא להשתמש (ע' רמ"א ס' ש"ח ס"א, שו"ע הרב שם, קצוה"ש סק"ב, שמש"כ סע' כ"א), 2. כל דבר שאדם קובע לו מקום מחמת גדלו או כבודו או ערכו הרב, ומקפיד שלא לטלטל אותו מחשש שמא יתקלקל, ובזה ג"כ אפילו שמלאכתו להיתר (מ"ב ס' ש"ח סוס"ק ח' וס"ק קס"ח, שמש"כ סע' כ"ב).

4. בגדרי מוקצה באוכלין -

הנה גדרי מוקצה באוכלין קלים מגדרי מוקצה בכלים, והטעם ברור דדעתו עליהם ומקצה אותם פחות מדעתו, ואלו גדריהם - בענין מוקצה מחמת גופו - כל אוכלים שאינם ראויים למאכל אדם או בהמה, הוי מוקצה מחמת גופו, ע' ס' ש"ח סע' ל"ב, וע"ש במ"ב ס"ק קכ"ז בע' עומד לאדם וראוי לכלבים משב"ז, ובאוכלין הראויים לאכילה הוי בגדר ממ"ג רק

בתרתי דחינהו בידיים ולא חזו כגרוגרות וצימוקים, ע' ס' ש"י ס"ב, ובע' מוקצה מחמת חסרון כיס – אין גדר כזה כלל אפילו לא בעומד לסחורה, ע' ס' ש"י מ"ב סק"ד, וע' שמש"כ הע' ס"ג די"א דאם מקפיד שייך ממח"כ, והלכה דלא שייך כלל דרעתו עליהם וכנ"ל.

א"ח 1234567

אוצר החכמה

5. בע' מוקצה מחמת מיאוס –

ע' שבת קנ"ז. דקימ"ל כר"ש דמותר, וע' מ"ו. שרגא דנפטא שרי לטלטולה הואיל וחזיא לכסויי בה מנא, והיינו דמוקצה מחמת מיאוס מותר רק היכא דחזי לכיסויי ביה מנא וכדו', דאחרת הוי מוקצה מחמת גופו, וכן נפסק בשו"ע ס' רס"ו ס"ט ובמ"ב ס"ק כ"ה, וע"ש בגר"א וברע"א, וע"ע במ"ב ס' רע"ט ס"ק כ', וע"ש עוד בבה"ל סוף ד"ה נר משב"ז, וע' בקצוה"ש ס' ק"ח סי"ז, וכתב דמקורו בשו"ע הרב, ונלע"ד דלאו מילתא היא, ע"ש בשו"ע הרב ואכמ"ל.

הוצאת

הוצאת

הוצאת

בע' להתחיל מלאכה בער"ש שתמשיך בשבת אוצר החכמה

(גזירת חיתוי וגזירת הגסה): הגדה ש"ס

בע' להתחיל מלאכה בער"ש כאשר היא ממשיכה בשבת – הדין פשוט אוצר החכמה
כב"ה דאין שביתת כלים ומותר, אמנם יש מצבים שאסורים, וצריך לברר אוצר החכמה
מהותם וגדרם, והם –

1. בחשש שמא יחתה, וכדאיתא בגמ' י"ח: מאן תנא להא דת"ר לא תמלא אוצר החכמה
אשה קדרה עססיות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה וכו'
כיוצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ע"ש עם אוצר החכמה
חשכה וכו', אפילו תימא ב"ה, גזירה שמא יחתה בגחלים, וע"ע בל"ו:
במשנה וגמ', ובשו"ע ס' רנ"ג סע' א'.

גדרים באיסור שהיה (גזירת חיתוי) –

1. גדר הגזירה בכלל, שרק גזרו שמא יחתה, אבל לא גזרו שמא יביא עוד אוצר החכמה
עצים וכדו', דע"כ בקש וגבבא דלא שייך חשש דחיתוי מותר ולא חוששים
שיביא עוד, והסברא דחיתוי קילא לאינשי, אבל מעשה בידיים ממש חדש
לא חששו, ולפי"ז צריך לברר למעשה בכל דבר, כגון בפתיחת כפתור הגז
אם הוא בגדר זה או זה, (וע' אג"מ א' צ"ג).

2. גדר הגריפה וקטימה, דבכירה מועיל גו"ק ובתנור אינו מועיל, וג"מ
לתנורים שלנו מה גדרם, לרש"י (במשנה ל"ו): – עיקר הגדר שע"י גו"ק
אינו מוסיף הבל, וזו חומרא גדולה דצריך להביא למצב כזה, (ואיברא
דרש"י פי' הסוגיא בשייכות ענין הטמנה ע"ש, וע' ר"ן ומהר"ם משב"ז
ואכמ"ל), אמנם לתוס' (שם ד"ה לא יתן) וכן דעת רוב הפוסקים – דאין
הטעם משום תוספת הבל, דמותר אף אם מוסיף הבל, אלא רק להיכירא
דגילה דעתו דלא בעי לגחלים, ובתנור אסור דחומו רב ואדרבה הדרך
לבשל אף ע"י גו"ק דלפעמים ירא שמא יקדיח תבשילו וגו"ק, וע"כ אין בזה
שום היכר, (ע' אג"מ א' צ"ג), ובאמת החילוק בין גדרי כירה תנור וכופח

הוא בדרגות החום, כדמוכח בגמ' ל"ח: גבי כופח דעיקר עניינו דנפיש הבליה מכירה וזוטר הבליה מתנור, וכן עפ"ז פירש"י במשנה דתנור חומו יותר גדול, וע"כ אדרבה הדרך לבשל ע"י גריפה וקטימה ואין היכר, (דהיה אפשר לומר דחילוק הגדרים דכירה תנור כופח הוא כגון בצורת הכלי שיש יותר חשש לחיתוי וכדו', וע"כ אתא הגמ' ורש"י להשמיע דחילוק הגדרים הוא מצד דרגות החום וכנ"ל).

3. עוד בגדר הגריפה וקטימה לשיטת ההלכה דהוא משום היכר וכנ"ל, צ"ב מה גדר ההיכר, א'. האם מספיק היכר כללי דגילוי דעת בעלמא, או דווקא היכר כמו בגו"ק ממש, ב'. ואם צריך היכר דווקא כמו גו"ק, צ"ב גדר גו"ק, דבגו"ק יש שתי מעלות – א' דההיכר הוא ע"י הפחתת חום האש, ב' דההיכר הוא במקום החיתוי בעצמו דהיינו בגחלים, וג"מ כגון אם מכסה את הגז בפת, (דמפחית האש אבל ההיכר לא במקום החיתוי שהוא בכפתורים), או אם מכסה את הכפתורים (דההיכר במקום החיתוי אבל לא מפחית חום האש), (ע' אג"מ א' צ"ג), וע' מג"א רנ"ג ל"א ומ"ב שם ס"ק פ"א דמספיק הפסק, לכא' מוכח דא"צ במקום החיתוי, אלא דעדיין צ"ב אם הוא היכר בעלמא וכנ"ל, או דווקא היכר דמיעוט חום האש כמו גו"ק וכנ"ל.

2. והנה מלבד החשש דשמא יחתה, שהאריכו בו הגמ' ופוס', מצאנו עוד חשש שקיצרו בו, דעוד איתא בגמ' שם י"ח: – צמר ליורה נמי ליגזור (שמא יחתה), א"ש ביורה עקורה, וניחוש שמא מגיס בה, בעקורה וטוחה, ופירש"י מכוסה בכיסוי שלה וטוחה בטיט סביב דכולי האי לא טרח ומידבר, והיינו דגם כשלא שייך חשש דשמא יחתה כגון בעקורה, שייך החשש דשמא יגיס, והנה ענין זה הובא בסוגיית צובע, וצ"ב למה לא הוזכר כלל בענין מבשל, דמגיס בצבע חייב משום צובע, ובתבשיל חייב משום מבשל, והנה עמד בזה הרמב"ן וכתב ג' חילוקים למה לא הוזכר חשש דהגסה בבישול –

1. דמחדש דחיוב הגסה משום מבשל הוא רק בתחילת הבישול בהגסה ראשונה, דאינו מתבשל טוב אלא בהגסה זו, אבל אח"כ אחרי שהגיס,

דכלא הגסה ג"כ מתבשל, אף המגיס פטור דמאי עביד, וכמו הסברא די"ט.
דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי ע"ש, וע"כ בזה לא שייך ליגזור שמא
יגיס, ורק שייך בהגסה ראשונה, ובזה אין חשש דחיתוי כמ"ש דקדירה
חייתא שרי, וע"כ בזה לא שייך גזירת שמא יגיס.

2. דמש"ה לא אדכרו מגיס בבישול, משום שחיתוי הגחלים כוללת
יותר שיש לחוש אפילו במבושל כמאב"ד ובצלי ופת, ואילו משום מגיס
ליכא, לפיכך הזכיר חיתוי גחלים בכ"מ,

3. דבאמת זה רק דין בצובע, כי בצובע הוא קרוב להיורה ומפסיד
הרבה, וע"כ הוא דין מיוחד בצובע,

והנה ע"פ ג' החילוקים האלו יוצא ג' שיטות בחשש דהגסה בבישול –
דלחילוק 2. יוצא דלעולם יש חשש דשמא יגיס בבישול, רק לא הוזכר כי
גזרת חיתוי כוללת יותר, ולחילוק 3. יוצא להיפך דלעולם אין חשש
דהגסה בבישול, דהוא דין מיוחד בצובע, ולחילוק 1. הוא שיטת ביניים,
דבאופן כללי שייך חשש דחיתוי, רק דהוא רק בהגסה ראשונה, ובזה שרי
בשהיה דקדירה חייתא שרי, ולכא' יהיה נ"מ כגון אם יעמיד על מכשיר
חשמלי מאכל שאינו מבושל כלל, ויכוין שעון שבת שיתחיל לבשלו
בשבת, דבזה יהיה ג"כ חשש דהגסה, ובמקום שאין חשש חיתוי כגון
בפלאטה של שבת וכדו', עדיין יהיה החשש דהגסה.

וע"ע כסף משנה רמב"ם ט' ג', ויוצא דיש שייכות חשש גזירת הגסה גם
בבישול כמו בצובע, ע"ש.

ואם נאמר דלהלכה כן חוששים להגסה גם בבישול, צריך לברר גדר
הפתרון דלא יהיה החשש, דקדירה חייתא מועיל אף להגסה, ע' בגמ'
וברמב"ן הנ"ל, ובגמ' מוזכר דאע"פ שעקורה יש חשש הגסה, והפתרון הוא
טוחה, וצ"ב הגדר, האם מספיק היכרא בעלמא, וגדר טוחה אם מכסה חזק
מועיל או לא וכו'.

3. עוד מצאנו מקום שאסרו להתחיל מלאכה מער"ש שתמשיך בשבת,
דע' מ"ז: תור"ה מפני, ובשו"ע ס' רס"ה ס"ד ומ"ב ס"ק ט"ו, והוא גדר מאוד
מסויים, במקום שיש חשש שיעשה כן בשבת, דלא דמי לאיסור כל כך, ואם

להתחיל מלאכה בער"ש

אוצר החכמה

יעשה יהיה חייב חטאת (ואע"ג דהתם גזרו אפילו שאין שם חיוב חטאת, התם קים להו דצריך ליגזור טפי, ע"ש בתוס'), וצריך לברר הגדר, וייתכן דלא נאסר רק במקרה הנ"ל, דאין לנו כוח לחדש גזירות, ואולי הוא בכלל הגזירה ההיא וצ"ב.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

דברי יוסף

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה